

Institucijsko prevođenje: Tragom novca ili kvalitete

(*Quality aspects in institutional translation*. Ur. Svoboda, Tomáš; Biel, Łucja; Łoboda, Krzysztof. 2017. Language Science Press. Berlin. 179 str.)

Od početka bavljenja prevođenjem kao zaokruženom znanstvenom disciplinom 1970-ih o važnosti kvalitete prijevoda nema spora. Istraživanja provedena među velikim naručiteljima usluga prevođenja pokazuju da im je kvaliteta dva i pol puta važnija od cijene te šest puta važnija od brzine (Vintar 2017: 12). Usprkos tome, empirijska su istraživanja kvalitete prijevoda i dalje malobrojna. Iskorak je urednička knjiga *Quality aspects in institutional translation*, koja objedinjuje različite pristupe istraživanju kvalitete prijevoda kao proizvoda i procesa u kontekstu institucijskoga prevođenja¹ koje se opisuje kao kolektivno, anonimno i normirano. Premda pojedine institucije EU-a primjenjuju različite sustave prevođenja i vrednovanja kvalitete prijevoda te upotrebljavaju različit broj radnih jezika, misao vodilja zajednička svima jest pragmatično poimanje kvalitete prijevoda kao svrshodnosti (engl. *fit-for-purpose*).

Knjiga je podijeljena u tri dijela. Prvi dio obuhvaća uvodno poglavlje i dva rada koja se bave teorijskim prikazom kvalitete prijevoda, ponajprije u kontekstu institucija EU-a. Slijedi raščlamba odabranih aspekata višefunkcionalnoga vrednovanja i osiguravanja kvalitete: upravljanje kvalitetom, uloga prevoditeljskih priručnika te normi za prevođenje; upravljanje terminologijom i vrednovanje prijevoda vanjskih prevoditelja. Posljednji dio sastoji se od empirijskih studija provjere kvalitete prijevoda u praksi dviju institucija: Vijeća EU-a i Suda EU-a.

Drugo poglavlje naslovljeno *Translation product quality: A conceptual analysis* uvodi u temu knjige osvrtom na osnovne pojmove mjerila i vrednovanja kvalitete prijevoda, nakon kojega autorica Sonia Vandepitte utvrđuje čimbenike koji igraju ključnu ulogu u vrednovanju kvalitete prijevoda (engl. *translation quality assessment*). Za razliku od drugih poglavlja, koja se usredotočuju na kvalitetu prevođenja kao procesa, autorica polazi od prijevoda kao proizvoda donoseći parametre za vrednovanje kvalitete prevedenih tekstova: predmet analize (proizvod, proces ili usluga), svrha vrednovanja kvalitete, ciljane razine kvalitete prijevoda (ovisno o tekstu i funkciji), kriteriji (uključujući mjerljivost i stupnjevanje kriterija) i dionici. Govoreći o dionicima u vrednovanju kvalitete, autorica spominje i TAUS-ov dinamički okvir za vrednovanje prijevoda (engl. *TAUS's Dynamic Quality Framework*, DQF) i međunarodne norme (npr. ISO 17100:2015 koja se spominje i u drugim poglavljima). Radom

¹ Iako engleski naziv *institutional translation* u naslovu daje naslutiti da je riječ o prevođenju za (međunarodne) institucije općenito, radovi u knjizi bave se kvalitetom prijevoda u višejezičnom, nadnacionalnom kontekstu institucija EU-a.

je obuhvaćena i empirijska analiza primjene navedenih kriterija u radu belgijske institucije SCTA (fran. *Service central de traduction allemande*), koja je zadužena za prevođenje belgijskih zakona na njemački jezik.² Premda ističe kako je u kontekstu institucijskoga prevođenja osobito korisno imati vidljive parametre za osiguravanje kvalitete, daljnja istraživanja pokazat će u kojoj su mjeri predloženi parametri u tome uspješni.

Definiciju institucijskoga prevođenja u kontekstu EU-a daje Lucja Biel u trećem poglavlju *Quality in institutional EU translation: Parameters, policies and practices*. Bitno je napomenuti da je ono manjim dijelom pravno, što proizlazi iz raščlambe tekstova koji se prevode u institucijama EU-a. Naime, samo kategorija A obuhvaća pravne tekstove u užem smislu. Ostale su kategorije politički i administrativni tekstovi (B), informacije za javnost (C) te tzv. input za zakonodavstvo EU-a, donošenje politika i administracija (D). Uvriježeni kriteriji kvalitete prijevoda u kontekstu Unije, a to su točnost, dosljednost i jasnoća, dakako ne vrijede u jednakoj mjeri za sve kategorije tekstova. Informacije za javnost moraju biti jasne, a zakonodavni akti ponajprije terminološki dosljedni. Upućeniji čitatelj zna da se u institucijama EU-a rijetko prevodi *ab ovo*; štoviše, prevoditelji se moraju pridržavati nazivlja u postojećim prijevodima. Govoreći o prevođenju i kao procesu, Biel navodi Strateški plan Opće uprave za prevođenje Europske komisije za razdoblje od 2016. do 2020. godine, koji predviđa progresivan rast izdvajanja poslova prevođenja (engl. *outsourcing*) u Općoj upravi s 27 % ukupno prevedenih stranica u 2015. na 37 % u 2020. Nezaobilazno je pitanje kako će se ova tendencija odraziti na kvalitetu, uzimajući u obzir da su prijevodi kućnih, tzv. *in-house* prevoditelja prema izvješću Revizorskog suda iz 2006. veće kvalitete.

Četvrto poglavlje Tomáša Svobode *Translation manuals and style guides as quality assurance indicators: The case of the European Commission's Directorate-General for Translation* propituje utjecaj prevoditeljskih priručnika na kvalitetu prijevoda. U svojoj empirijskoj kvantitativnoj analizi primjenjuje i kvantitativne i kvalitativne metode polazeći od pretpostavke da je institucijsko prevođenje obilježeno pravilima i normizacijom. Cilj prevoditeljskih priručnika jest poboljšati kvalitetu prijevoda i posljedično uštedjeti novac, ali i vrijeme koje bi se utrošilo u revidiranje. Analizom je obuhvaćeno 793 poveznica na mrežne stranice resursa Opće uprave za prevođenje na 24 službena jezika EU-a. Zanimljiv je nerazmjer u količini i vrsti dostupnih materijala na različitim jezicima. Najviše odstupanja zabilježeno je u vezi s informacijama koje se odnose na određeni jezik, pa je primjerice za litavski dostupno najviše informacija, a najmanje za nizozemski i poljski. Nasuprot tome, u vezi s općenitim informacijama koje se odnose na EU zabilježeno je najmanje odstupanja. Ipak, preteži-

² Službeni jezici u Belgiji jesu francuski i flamanski, a njemački ima status regionalnog i manjinskog jezika.

to anglofone mrežne stranice ukazuju na očigledan nedostatak višejezičnih informacija. No, kako autor zaključuje, iz dijakronijske perspektive prevoditeljski priručnici vjerojatno su važnih informacija i prevoditeljskih odluka.

U odgovoru na pitanje uključuje li vrednovanje kvalitete samo proizvod (prijevod) ili i proces, u petom poglavlju *The evolving role of institutional translation service managers in quality assurance: Profiles and challenges* Fernando Prieto Ramos apostrofira ulogu upravljanja prevođenjem u osiguravanju kvalitete prijevoda. Trendovi izdvajanja poslova prevođenja dodatno su osvijestili potrebu za strukturiranim i sustavnijim pristupom osiguravanju kvalitete. Prieto Ramos upozorava na važnost posebnih kompetencija i stručnoga znanja za učinkovito upravljanje kvalitetom. U prvi plan stavlja menadžere koji upravljaju uslugama prevođenja u institucijama EU-a, UN-a i WTO-a, ispitujući njihovu ulogu u osiguravanju kvalitete, kao i vještine koje su im za to potrebne. Analizom tekstova natječaja za radna mjesta spomenutih menadžera izdvaja četiri ključna zadatka u njihovom radu: a) strateške, administrativne i financijske zadatke; b) zapošljavanje i vrednovanje rada; c) koordinaciju tijekom rada prevođenja; d) prevođenje, tehničke zadatke i kontrolu kvalitete.

Šesto i sedmo poglavlje pružaju uvid u upravljanje kvalitetom iz perspektive Europske komisije kao najveće službe za prevođenje u Uniji. Karolina Stefaniak iz Opće uprave za prevođenje u poglavlju *Terminology work in the European Commission: Ensuring high-quality translation in a multilingual environment* bavi se terminološkim radom, ističući kako prevoditelji u institucijama EU-a moraju proizvesti razumljive i jezično ispravne tekstove s točnim nazivljem koji su dosljedni zakonodavstvu EU-a, ali i drugim jezičnim verzijama (višejezična konkordancija). S ciljem izbjegavanja terminoloških pogrešaka, jezične službe Komisije njeguju međuinstitucijsku suradnju. Stefaniek dokumentira rad terminologa te se osvrće na važnost višejezične terminološke baze IATE kao uspješnice institucija EU-a kao i na rad Službe za koordinaciju terminologijom (engl. *Terminology Coordination Unit, TermCoord*) Europskoga parlamenta. Konkretnim primjerima odabira i utvrđivanja poljskih istovrijednica za engleske nazive, a prema ranije spomenutim kriterijima dosljednosti, točnosti i jasnoće, ilustrira rad prevoditelja i terminologa u Općoj upravi. Međutim, navedeni primjeri nisu pravni, već znanstveno-tehnički nazivi, što i ne začuđuje s obzirom na to da se čak 90 % prevoditeljskih terminoloških upita tiče znanstveno-tehničkih naziva.

Ingemar Strandvik iz Opće uprave za prevođenje Europske komisije u sedmom poglavlju *Evaluation of outsourced translations. State of play in the European Commission's Directorate-General for Translation (DGT)* opisuje korporacijsku politiku upravljanja kvalitetom prijevoda koja polazi od nužnosti kvalitete prijevoda kao proizvoda i procesa. Kao i drugi autori, Strandvik ističe važnost ujednačene i zajedničke definicije kvalitete. Prema Okviru upravljanja kvalitetom Opće uprave donesenom 2014. godine kvaliteta je definira-

na kao svrsishodnost na tragu odmaka od pojma vjernosti u teoriji i praksi prevođenja. U spomenutom se dokumentu Opća uprava ograđuje od prevoditeljske industrije zauzimanjem jasnog stava o kriteriju svrsishodnosti prijevoda, koji podrazumijeva visoku razinu kvalitete u smislu ispunjavanja komunikacijske upotrebe i potreba te očekivanja naručitelja, a ne dovoljno dobru kvalitetu u odnosu na koju je svrsishodnost definirana u industriji (npr. TAUS). Najveći dio rada bavi se kvalitetom u vezi s izdvajanjem poslova prevođenja. Može se pretpostaviti da su tržišta država članica za slobodne stručnjake različito razvijena, što se preslikava u širokom dijapazonu cijena usluga i kvalitete prijevoda. Puno nade polaže se stoga u novi Okvir za izdvajanje poslova prevođenja iz 2016., kojim je Opća uprava za prevođenje nastojala poboljšati komunikaciju s ponuđačima usluga prevođenja kako bi se unaprijedila kvaliteta njihovih prijevoda, koji bi trebali biti jednake kvalitete kao i oni kućnih prevoditelja. Kako Strandvik upozorava, Komisija si ne može priuštiti ne provjeravati kvalitetu prijevoda vanjskih prevoditelja.

Osmo poglavlje Jana Hanzla i Johna Beavena *Quality assurance at the Council of the EU's Translation Service* pruža uvid u prevoditeljsku praksu još jedne institucije, Vijeća Europske unije. Prevoditeljska služba koja opslužuje oba Vijeća (Vijeće EU-a i Europsko vijeće) dvostruko je manja od službe Komisije i obuhvaća 24 jezične službe s dvadesetak prevoditelja, načelnika odjela, nadziratelja kvalitete i nekoliko asistenata. Prevoditelji većinom prevode s engleskoga na materinski jezik (u 2016. više od 90 % svih prijevoda bilo je s engleskoga). Prevoditeljska služba pri Vijeću EU-a primjenjuje pragmatičan pristup upravljanju kvalitetom prijevoda, imajući na umu vrstu teksta koji se prevodi. U tu svrhu izrađen je katalog s čak 25 tekstnih kategorija te se razlikuje pet kategorija revidiranja prijevoda. Najstrože se revidiraju (engl. *thorough revision*) politički vidljivi prijevodi kao što su zaključci Europskoga vijeća, političke izjave predsjednika (Europskoga vijeća) i pristupni ugovori. Navedeni tekstovi prolaze dvojezično revidiranje i jednojezičnu provjeru. Kao i u prethodnome poglavlju, autori naglašavaju definiciju svrsishodnosti prijevoda te smatraju kako je bitno osigurati da su prijevodi u skladu s međunarodnim normama profesije. Prevoditeljska služba pri Vijeću 2009. godine uvela je praksu nasumične provjere prijevoda nezabilježenu u drugim institucijama, a prema preporuci Revizorskog suda iz 2006. Ta praksa sastoji se u provjeri 20 stranica prijevoda iz najmanje pet različitih tekstova u odnosu na lingvističke i tehničke kriterije. Autori navode i važnost specijalizacije prevoditelja po područjima, afinitetom ili obrazovanjem, što nesumnjivo doprinosi i kvaliteti prijevoda.

Cilj je devetoga poglavlja Dariusza Koźbiała *Two-tiered approach to quality assurance in legal translation at the Court of Justice of the European Union* utvrditi najvažnije aspekte postupka osiguravanja kvalitete za pravne prijevode pri Sudu Europske unije. Koźbiał predlaže dvoslojan pristup osiguravanju kvalitete prijevoda pri Sudu EU-a, koji čine ljudski resursi (uključujući među

ostalim pravnike lingviste, vanjske prevoditelje, pomoćno osoblje, projektne menadžere) i tijek rada (engl. *workflow*), uključujući suradnju unutar institucije, ali i među različitim institucijama. Ovo je poglavlje svojevrsan odmak od ostalih radova jer se bavi prevodenjem pravnih tekstova, odnosno presuda Suda EU-a. Dana 1. svibnja 2015. norma ISO 17100:2015 zamijenila je prijašnju normu Europskoga povjerenstva za normizaciju EN 15038 naziva „Translation Service – Service Requirements” iz 2006. godine. Nova norma definira neke važne pojmove u procesu prevodenja kao i dionike tog postupka. Premda apostrofira nužnost revidiranja prijevoda, ni nova norma ne definira kvalitete, niti utvrđuje parametre kvalitetnoga prijevoda. Unatoč tome, Koźbial smatra da je ISO 17100:2015 trenutno najrelevantnija norma za osiguravanje kvalitete u pravnome prevodenju, iako ona nije donesena za pravne prijevode. S druge strane, u tijeku je donošenje nove norme ISO 20771 „Legal and other specialist translation services” koja bi trebala utvrditi minimalne uvjete za kvalifikaciju, kompetencije, ključne procese, resurse, obuku i druge aspekte bitne za kvalitetu pravnih prijevoda. Pitanje na koje ne dobivamo odgovor jest u kojoj su mjeri ove norme primjerene za institucijsko prevodenje.

Knjiga *Quality aspects of institutional translation* koristan je i dobrodošao pregled dosadašnjih istraživanja kvalitete prijevoda ponajprije u okviru institucija EU-a. Devet poglavlja knjige na jednome mjestu donosi radove priznatih autora u području pravnoga prevodenja ukorijenjene u suvremene teorijske pravce te službenika institucija EU-a koji se svakodnevno bave kvalitetom prijevoda, pružajući čitatelju dragocjen pogled iznutra i izvana. Unatoč prešutnoj tenziji između jezične industrije s jedne strane i javnih institucija s druge strane s ciljem podizanja razine kvalitete prijevoda iščekujemo njihovu tješnju suradnju. To je osobito važno imajući na umu tendenciju izdvajanja poslova prevodenja i troškovnu djelotvornost kao dvije stalnice korporacijskoga diskursa institucija EU-a. Nadamo se da ćemo svjedočiti i daljnjim računalnolingvističkim istraživanjima koja će nam pokazati (veću) spregu između ljudskoga i strojnoga vrednovanja kvalitete prijevoda.

Martina Bajčić

Priznanje jednoj velikoj znanstvenoj karijeri

(*Život mora biti djelo duha. Zbornik posvećen Dubravki Sesar.* 2017. Ur. Zrinka Kovačević i Ivana Vidović Bolt. Disput. Zagreb. 386 str.)

Život mora biti djelo duha stih je Jána Kollára iz djela *Kći slave*, u prepjevu prof. dr. sc. Dubravke Sesar, kojim su urednice zbornika dr. sc. Zrinka Kovačević i prof. dr. sc. Ivana Vidović Bolt naslovile ovaj netipični zbornik po-